

Lietuvos Respublikos Seimo nariams:

p. Vytautui Kernagiui

p. Arvydui Anušauskui

p. Andriui Kubiliui

p. Mantui Adomėnui

p. Gabrieliui Landsbergiui

p. Radvilei Morkūnaitei-Mikulėnienei

(toliau – Seimo nariai)

Kopija: Kultūros ministrei Lianai Ruokytei-Jonsson

Vilnius, 2018m. vasario 27d.

Reg. Nr. 031

Į Seimo narių 2018m. vasario 7d. paklausimą „Dėl neseniai paskelbtų Fondo finansavimo 2018m. konkurso rezultatų

Seimo narių paklausimo, kuriama išreiškiamas nerimas dėl dviejų kultūros leidinių finansavimo, įžanginėje dalyje pateikiama įvairių vertinimų ir prielaidų, iš kurių išplaukia ir Seimo narių pateikiami klausimai, susiję su rūpesčiu dėl valstybės paramos dviems kultūros leidiniams dydžio. Todėl pateiksime paaiškinimus tiek dėl Seimo narių rašto įžanginės dalies, tiek dėl konkrečių klausimų Fondui.

Visuomenės informavimo įstatymo 28str. (toliau – Įstatymas), kuriame apibrėžtos Fondo veiklos sąlygos, nenustato kokių nors nuolatinių garantuotų valstybės dotacijų kultūros leidiniams tvarkos, o tuo labiau – nesuteikia jokių galimybių sudaryti kokį nors sąrašą išskirtinių leidinių, kuriems privaloma tvarka būtų suteikta nustatyto dyžio valstybės parama. Įstatymas reglamentuoja, kad valstybės parama yra teikiama kultūros ir šviečiamiesiems projektams **konkursų būdu**. Tad natūralu, kad valstybės paramos dydis, net jei jis kiekvienais metais Fondo yra skiriamas tų pačių leidinių projektams, svyruoja priklausomai nuo konkursui pateiktos paraiškos kokybės ir projekto turinio, paraiškų skaičiaus ir projektų apimties. Be to, tai visuomet yra tik **dalinė valstybės parama** projektui, o ne valstybės garantuotas institucinis viso leidinio finansinis išlaikymas. Konkursų organizavimo tvarką nustato Bendrieji konkursų nuostatai (BKN), kuriuos tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Valstybės parama skiriama pagal pateiktų **projektų turinį**, už kurį yra atsakingi projekto vadovai, o ne pagal kažkokią iš anksto išvestą „matematinę formulę“ kiekvienam leidiniui.

Mechaniškai lyginti Fondo suteiktos paramos dydį vieniems projektams su paramos dydžiu kitų kultūros leidinių projektams nėra teisinga ne vien dėl skirtingo projektų turinio, tačiau ir dėl skirtingos projektų apimties, skirtingų gamybos kaštų, kt. „Naujojo Židinio“ projekto apimtis, periodiškumas, poligrafijos kokybė ženkliai skiriasi nuo kitų leidinių projektų, kurie gavo didesnę paramą. Jau vien todėl dalinė valstybės parama aukščiau minėtų leidinių projektams skirtųsi netgi nepriklausomai nuo jų pateiktų projektų turinio. Be to, Fondo taryba, priimdama galutinį sprendimą dėl skiriamos valstybės paramos dydžio, atsižvelgia ir į kitą valstybės suteiktą paramą konkrečių leidinių projektams. Antai, Seimo narių rašte neatsižvelgta į tai, kad tiek „Naujasis Židynys“, tiek „Literatūra ir menas“ savo projektams 2018m. gavo valstybės paramą iš Kultūros tarybos („Literatūra ir menas“ dar gavo papildomą paramą ir tiesiogiai iš Kultūros ministertijos). Todėl bendras valstybės paramos mastelis abiejų leidinių veiklai 2018m., palyginus su 2017m., pakito mažiau, nei savo rašte nurodo Seimo nariai.

Reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad **maksimalus valstybės paramos dydis** spaudos leidiniams pagal ES taisyklės negali viršyti 200 000 eurų per 3 metus, kas vidutiniškai sudaro 66 666 eurų per kalendorinius metus. Jeigu „Literatūros ir meno“ projektams 2017 m. valstybė skyrė 79 500 eurų paramos, o 2018 m. skyrė 71 185 eurų paramos, tai 2019 m. valstybės parama negalėtų siekti nei 2017m., nei netgi 2018 m. lygio paprasčiausiai dėl to, kad 2017m. buvo skirtas didesnis nei vidutinis maksimaliai leistinas valstybės paramos dydis, skaičiuojant trims metams. Fondo nuomone, valstybės parama kultūros ir meno leidiniams iš viso neturėtų būti siejama su ES konkurencijos taisyklėmis, nes parama šiems leidiniams jokio poveikio įmonių konkurencijai ES mastu nedaro. Dabartinės kadencijos Kultūros ministerija siekia pakeisti minėtą ES apribojimą, tačiau parlamentarų parama taip pat praverstų, nes iki šiol ši problema lieka neišspręsta.

Seimo narių rašte nurodytos prielaidos dėl Fondo skiriamos paramos dydžio menamo ryšio su 2015 m. įvykusiais pasikeitimais Fondo administracijoje nėra teisingos, nes ir Įstatymo 28 st. nustato, jog Fondo direktorius neturi sprendimo teisės Taryboje, ir jis niekaip nedalyvauja ekspertinių vertinimo procese. Šios prielaidos nėra teisingos taip pat ir dėl to, kad Seimo narių rašte spėjama Fondo paramos „Naujamam Židiniui“ projektams mažėjimo tendencija irgi neatitinka tikrovės. Antai 2017m. Fondo parama „Naujojo Židinio“ projektams, lyginant su 2016m., iš tiesų išaugo ne 1 000 eurų, kaip nurodoma rašte, o 7 000 eurų, taigi išaugimas sudarė net 22,5 %. Seimo narių rašte neatsižvelgta į Fondui pateiktų projektų skaičių ir projektų apimties pokyčius. Antai 2016 m. Fondas skyrė paramą dviems „Naujojo Židinio“ projektams, o 2017m. „Naujasis Židinys“ pateikė tik vieną tokios pat apimties, kaip ir 2016 m. projektą, tačiau už šį projektą gavo didesnę paramą, negu už du 2016 m. pateiktus projektus, juos kartu sudėjus. Už mažesnės apimties projektą „Naujasis Židinys“ 2017 m. gavo didesnę paramą tik dėl aukštesnio konkrečios tais metais pateiktos paraiškos **nepriklausomo** ekspertinio vertinimo, o ne dėl kokių nors kitų priežasčių. Tuo tarpu kai „Naujojo Židinio“ 2018 metų konkursui pateiktas projektas penkių vienas nuo kito nepriklausomai vertinusių ekspertų buvo reitinguotas tik 26 vietoje.

2015 metais sumažėjęs Fondo paramos „Naujojo Židinio“ projektams dydis buvo nulemtas visiškai kitokių priežasčių, nei spėliojama Seimo narių rašte. Fondo taryba, vykdydama naujus 2016 m. pradžioje patvirtintų BKN reikalavimus, įvertino 2016 m. konkursui pateiktų projektų gamybos kaštų skirtumus. „Naujojo Židinio“ paraiškose pateikti gamybos kaštai buvo ženkliai didesni, negu daugelio kitų panašios apimties ir poligrafinės kokybės leidinių. Fondo tarybos sprendimo teisingumą parodo tai, jog šis leidinys išlaikė tą patį leidinio periodiškumą (8 numeriai per metus), spaudos kokybę ir maždaug tą pačią vieno projekto apimtį iki pat 2018 metų. Beje, šias apimtis leidinys išlaikė nepaisant to, kad iš kitų šaltinių leidinio gautos pajamos buvo sistemingai mažesnės, nei leidinio atstovai nurodydavo pateiktose paraiškose.

Apibendrinant visa tai, kas buvo pasakyta, atsakome į Seimo narių klausimus:

1. Kiekvienais metais Fondo ekspertai ir taryba vertina labai konkrečią Fondo paskelbtam konkursui pateiktą paraišką ir nenagrinėja suteiktos paramos padidėjimo ar sumažėjimo klausimų, lyginant su praėjusiais metais pateikta paraiška. Seimo narių rašte nurodomi valstybės paramos dviems leidiniams mastelio pokyčiai neatitinka tikrovės. Abstrakčiai nurodytas „kitas panašaus profilio kultūrinis žurnalas“ galėjo gauti kelis kartus didesnę Fondo paramą negu „Naujasis židinys“ dėl kelių priežasčių: a) skirtingo projekto turinio; b) skirtingos apimties (spaudos lankų skaičiaus ir leidinio periodiškumo ir net pateiktų paraiškų skaičiaus); c) skirtingos poligrafinės kokybės.
2. Ekspertai siūlomi pagal Visuomenės informavimo įstatymo 28 str. nustatytus reikalavimus. Jei kandidatai į ekspertus atitinka šiuos reikalavimus, juos Fondo taryba įtraukia į viešą ekspertų sąrašą. Konkrečią penkių ekspertų grupę kiekvienai programai sudaro Fondo taryba (taip procedūros buvo organizuojamos ir 2017 m.). Fondo taryba 2015m. pritarė administracijos siūlymui išplėsti kiekvienos programos paraiškų vertinimo ekspertų grupę nuo trijų iki penkių.

Tad kiekvieną paraišką nepriklausomai vienas nuo kito vertina penki ekspertai. Pagal šiuos vertinimus sudaromas kiekvienai programai pateiktų projektų reitingas. Po to ekspertų grupė susirenka ir svarsto paraiškas kolektyviai, priima sprendimą dėl siūlomos Fondo paramos dydžio, pateikia jį Tarybai. Fondo direktorius ekspertų grupės posėdžiuose nedalyvauja ir su ekspertais Fondui pateiktų paraiškų klausimais nebendrauja. Nei Įstatymas, nei BKN ar kiti teisės aktai nenumato pareiškėjams teisės susipažinti „su preliminaromis ekspertų išvadomis“, tačiau numato teisę susipažinti su ekspertų grupės ir Tarybos išvadomis po konkurso rezultatų paskelbimo, teikti Fondui apeliacijas, kurias svarsto Fondo taryba (o ši, esant motyvuotam prašymui, gali priimtą sprendimą ir pakeisti, tuo labiau, kad sutarčių derinimas ir pasirašymas dar vyksta visą mėnesį), skųsti Fondo tarybos ir ekspertų sprendimus teismui.

3. Fondo taryba gavo VŠĮ „Naujasis Židinys-Aidai“ prašymą dėl ekspertų pateiktų pastabų šio leidinio projektui. Vadovaudamasis BKN 52 p., ekspertų pastabas Fondas pareiškėjui pateikė raštu netrukus po konkurso rezultatų paskelbimo. „Literatūra ir menas“ tokio prašymo neteikė. Fondas tokią informaciją turi teisę teikti tik pareiškėjams ir kontroliuojančioms institucijoms.
4. Jokios matematinės „**koreliacijos formulės**“ tarp ekspertų įvertinimo ir leidiniams skirtos sumos negali būti dėl individualių kiekvienos paraiškos turinio skirtumų. Ekspertai, siūlydami paramos dydį, atsižvelgia tiek į konkretų projekto turinį, tiek į paraiškoje pateiktos sąmatos pagrįstumą. Konkurso bendrųjų sąlygų apraše nurodyta, kad Fondas prioritetą teikia originaliems autoriniams darbams ir paramą skiria pirmiausia kūrybiniam darbui, o ne administracinėms ar gamybinėms išlaidoms kompensuoti. Projekto autoriai turi platų projekto tematikos pasirinkimą. Aukštesnį ekspertų įvertinimą gavusiems projektams tiek ekspertų grupė, tiek Taryba stengiasi skirti proporcingai didesnę paramą, tačiau dažniausiai parama būna mažesnė, negu prašo pareiškėjas. Pareiškėjas, atsižvelgdamas į mažesnę, nei jis prašė, paramą, gali Tarybos prašyti sumažinti projekto apimtis. Taryba, atsižvelgdama į ribotus Fondo resursus, priima sprendimus dėl projekto apimčių sumažinimo. Kadangi aukščiau minimos „**koreliacinės formulės**“ nėra ir negali būti, tai nėra ir jokios galimybės „pateikti paskaičiavimus“ dėl suteiktos paramos dydžio visiems Fondui pateiktiems projektams pirmoje programoje.

Atkreipiame dėmesį į tai, kad Seimo narių grupėje, kuri pateikė savo vertinimus ir klausimus Fondui dėl paramos aukščiau nurodytų dviejų leidinių projektams, yra ir Seimo narys (Mantas Adomėnas), kuris yra tiesiogiai susijęs su „Naujuoju Židiniu“ - yra šio leidinio redakcinės kolegijos narys. Todėl jo dalyvavimas, rengiant ir pateikiant vertinimus bei klausimus dėl šio konkretaus leidinio, gali būti susijęs su interesų konfliktu ir gali būti suprastas kaip politinis spaudimas Fondui, kuris pagal įstatymą yra visiškai nepriklausoma institucija. Atmetus šį nemalonų faktą, Seimo narių susirūpinimas kultūros leidinių ateitimi apskritai paėmus yra visiškai suprantamas ir pagrįstas, nes per daugelį metų leidybos kaštai iš tiesų augo, didėjo ir konkurencija, tačiau valstybės biudžete Fondui nustatytas asignavimų dydis per tą laiką beveik nesikeitė. 141 tūkst, eurų, kurį 2015m. papildomai skyrė Seimas visuomenės informavimo saugumo ir medijų raštingumo projektams ne tik nėra pakankamas šioms naujoms funkcijoms, bet netiesiogiai mažina ir paramos kultūros bei šviečiamiesiems projektams dydį. Valstybės strateginiams tikslams įgyvendinti lėšos paimamos iš skurdžiausiai finansuojamos kultūros srities, kadangi projektų, skirtų visuomenės informavimo saugumui, apimtis yra gerokai didesnė, nei tas kuklus 2015m. suteiktas papildomas finansavimas.

Tikimės, kad nuoširdus Seimo narių susirūpinimas kultūros leidinių ateitimi anksčiau ar vėliau virs konkrečiais siūlymais dėl Fondui skirtų bendrųjų asignavimų padidinimo.

Pagarbiai,

Danguolė Skarbaliėnė, Fondo tarybos pirmininkė

Gintaras Songaila, Fondo direktorius